

Rovarársz Híradó

25. szám, 1999. szeptember

Dr. Endrődy-Younga Sebestyén

(1934—1999)

Magyarországon, Budapesten született Dr. Endrődy-Younga Sebestyén, 1934. június 26-án. Diplomát 1957-ben szerzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Élet- és Földtudományi Karán biológia és földrajz szakokból. 1958 őszén ugyanezen az egyetemen "summa cum laude" fokozattal doktorátust nyert. Doktori dolgozatának témája két trópusi cincércsoport hangadószervének összehasonlító-morfológiai vizsgálata és filogenetikai értékelése volt. Első munkahelye a Természettudományi Múzeum Bogárgyűjteménye lett, ahol 1957-ben gyakornokként kezdte, 1959-ben segédmuzeológus, majd muzeológus lett. 1963-1964-ben az UNESCO támogatásával 4 hónapos gyűjtőúton Brazzaville-Kongóban járt. 1965-től 1972-ig eleinte a Ghánai Tudományos Akadémia, majd a FAO támogatásával a ghánai Mezőgazdasági Kutatóintézet entomológusa volt Kumasiban. Hivatalos munkája a növényvédelem és az alkalmazott rovarterületére esett, ugyanakkor rendkívül kiterjedt gyűjtőmunkát is végzett Ghána különböző vidékein. 1973-ban a Namib-sivatagban járt 2 hónapos gyűjtőúton. 1973-tól a pretoriai Transvaal Museum munkatársa volt, ahol hamarosan a Bogárgyűjtemény vezetője, majd az Entomológiai Osztály igazgatója lett, és ezt a posztot töltötte be egészen 1998-ban történt nyugdíjba vonulásáig. Dél-Afrikában minden évben több hétig vagy hónapig tartó gyűjtéseket folytatott a Dél-afrikai Köztársaság és Namibia legkülönbözőbb részein. Az általa

gyűjtött óriási anyag ma a Transvaal Museum Bogárgyűjteményének gerincét képezi, és koleopterológiai munkák százainak szolgált (illetve szolgál) alapjául szerte a világon. Hosszú betegség után, 1999. február 26-án hunyt el, feleségét, dr. Kovács Évát, valamint két felnőtt gyermekét, Tamást és Uta Juditot hagyva maga után.

A Magyar Rovartani Társaság 1948-ban vette fel tagjai sorába. 1959-ben a Választmány tagja lett, 1959-1961-ig a társaság jegyzője, 1963-1965-ig pedig titkára volt. 1961-ben ő kapta meg elsőként a Frivaldszky Imre Emlékérem bronz fokozatát. Tagsága 1973-ban, dél-afrikai letelepedésével megszűnt, de 1989-ben társaságunk tiszteletbeli tagjává választotta.

A bogarászat iránti érdeklődését családjából hozta magával, hiszen édesapja, dr. Endrődi Sebő, a méltán elismert koleopterológus volt. Első publikációi a Börzsöny-hegység faunisztikai feltárásával foglalkoztak. Később a Clambidae, a Cybocephalidae, a Hydrophilidae és a Nitidulidae családok témakörében írt taxonómiai-szisztematikai jellegű dolgozatokat; ezek között számos világszintű, monografikus feldolgozás is található. Dél-afrikai munkássága idején alapvető műveket - köztük könyveket is - publikált a Tenebrionidae család több csoportjáról.

Dr. Endrődy-Younga Sebestyén gyűjtőmunkája nagyon jelentősen gazdagította a Magyar Természettudományi Múzeum Bogárgyűjteményét is. Az általa gyűjtött példányok az alábbi módon csoportosíthatók:

— gyűjtések a Kárpát-medencében (pl. az Órség, a Kiskunság, a Dél-Tiszántúl, a Magas-Tátra, illetve a Páreng-havasok a Déli-Kárpátokban);

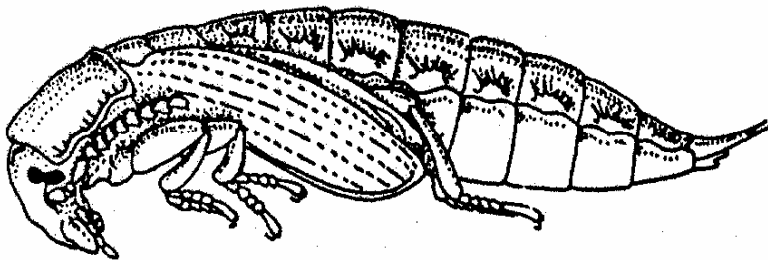
— a nyugat-afrikai gyűjtések teljes anyaga (több százezer példány Brazzaville-Kongóból és Ghánából);

— gyűjtések Afrika déli részéből (ezek kivétel nélkül specialisták által meghatározott példányok; többszáz faj igen sok családból, amelyeket ajándékozás vagy csere révén juttatott hozzánk).

* * *

Sebővel hosszú ideje levelezésben álltam, s amint az két bogárgyűjtemény-vezetőtől nem csoda, az első perctől kezdve fél szavakból is megértettük egymást. Személyesen azonban csak azután találkozhattunk, amikor úgy Magyarországon, mint Dél-Afrikában bekövetkeztek azok a változások, amelyek lehetővé tették az emberek és az információ akadálytalan mozgását a két ország között. Néhány találkozásunk idején nem fogytunk ki a szóból; panaszkodtunk (hiszen a világ minden bogárgyűjteményének vezetője túlterhelt) és bogarokról meg bogarászokról beszéltünk. Elképesztően jó anyagai voltak. Minden európai körútján hozott magával egy dobozt, amibe semmi mást nem tett, mint soha nem látott dél-afrikai bogarak seregét. Ezeket próbáltuk közös erővel legalább családszinten azonosítani, de számos olyan akadt köztük, amely felett a mai napig tanácstalanul áll minden szakember. Sebő olyan volt, mint az általam elképzelt tipikus "afrikáner": jó tartású, kortalan, napbarnított, mindig nyugodt és derűs. Halála súlyos veszteség, de emlékét remek könyvek sora, gazdag gyűjtemények, általa leírt és róla elnevezett fajok százai őrzik. Megadatott számára a maga választotta hivatásban megélt sikeres és teljes élet - amelyre valamennyien vágyunk.

Merkl Ottó

PS. A Rovarász Híradó jelen számának képei Endrődy-Younga Sebestyén könyveiben található rajzok. Igazából kevés ilyen találtam, hiszen műveit általában pompás fényképekkel illusztrálta, amelyeket a Rovarász Híradó lehetőségei között nehéz méltó módon reprodukálni.

GYŰJTŐUTAK, MEGFIGYELÉSEK

Ki talál(t) alpesi sáskát a Börzsönyben ?

Az alpesi sáska (*Miramella alpina*) viszonylag keskeny sávban fordul elő a Feketeerdőtől – az Alpokon keresztül az Északi-Kárpátokig. Magyarországon csak az Alpok-aljának néhány pontjáról ismeretes. Harz (1975) monografiája említi e fajt a Börzsönyből is, de ezen adatról közelebbit levélbeli megkeresésünre sem tudott mondani. Harz magyarországi gyűjtőktől kapott ugyan anyagot, s talán ebben lehetett az alpesi sáska is. De hogy honnan származhatott ez a példány, ezt kellene kideríteni. Pontosabban azt, hogy van-e alpesi sáska a Börzsönyben? Mert a földrajzi helyzetét, magasságát tekintve lehetne. Hiszen, a Felvidék hegyei nincsenek messze és pl. a Kőszegi-hegységben 300-400 m-re is „lejön”. Magam tucatnál is többször voltam a Börzsöny tetején, de nem találtam alpesi sáskát. Az ügy azonban nem reménytelen, mert kis populációk szinte szobányi helyen is meghúzódhatnak, amint ezt a Rozsnyói-hegységben magam is tapasztaltam. Felhívom ezért a Börzsönyben járó rovarász tagtársak figyelmét erre az elteveszthetetlen, sárgászöld-fekete tarka, 2-3 cm-es, rövidszárnyú sáskára, hátha megpillantják – június-augusztus folyamán – az erdőtisztások, erdőszelek, rétek valamelyikén.

Nagy Barnabás

Egy ritka szenderfaj vadászata – szerencsével

A nappali lepkék mellett a szenderek talán a legkedveltebb és legismertebb lepkecsoport. Mégis létezik Európa faunájában egy olyan szenderfaj, amelynek biológiája ismeretlen és példányai is kevés múzeumi vagy magángyűjteményben lelhetők fel: Ez a *Dolbina elegans*, ami pompás nevével ellentétben elég rusnya állat, mondjuk azt, hogy egy igen törpe (4-5 cm-es) fenyőszenderhez hasonlítana. Ezt a fajt Otto Bang-Haas írta le Szíriából (Akbes) származó példányok alapján 1912-ben. Azután előkerült Kisázsia déli részéből és Iránból is. Az első európai példányokat Soffner gyűjtötte a bolgár tengerparton (Nesebar környékén). Két bulgáriai

lelőhelye ismert (Nesebar és Arkutino). Soffnernek egy nőstény lepke is lepetézett, de mivel nem ismerte a tápnövényt, a hernyók elpusztultak (König Frigyes közlése szerint).

1968-ban Popescu-Gorj Munténiában (Románia), Bukarest mellett gyűjtött példányokat. 1971-ben leírta a *steffensi* alfajt, amiről azonban kiderült, hogy semmiben sem különbözik a törzsalaktól. A ritka szendert a hetvenes években Olténiában is megfigyelték Craiova és Calafat környékén, ahonnan jóval több példány került elő. Élőhelyei (Romániában) a nedvesebb és elég zárt síkvidéki erdők, főleg kőrissel kevert tölgyesek. A hernyó tápnövénye egyenlőre feltételezések alapján kőrís, fagyal, olajfa és orgona. Minden esetre a Bukarest melletti élőhelyen elég sok kőrísfá nő. 1995 után többször fölkerestem bukaresti kollégáimat, hogy társuljunk és keressük meg a lepkét. Sajnos, mindig azt a választ kaptam, hogy a faj biztosan kipusztult a környezet nagymértékű változása következtében. Végül 1997 júliusában összeszedtem magamat, aminek négy rövid gyűjtőút lett az eredménye. Augusztus hetedikén azonban, a romániai kollégák várakozásával ellentétben este 10 órakor elegánsan lámpára jött az első hím *elegans*. A következő már csak egy év múlva, 1998 július 31-én. Így a két év során megvalósított kilenc gyűjtőút eredménye egyelőre a Bukarest melletti Pasarea (Madár) erdőből kifogott két hím példány. Talán még említésre méltó, hogy a gyűjtések során több mint 330 lepkefajt fogtam össze, köztük olyan ritkaságokat, mint a *Catocala dilecta* és a *Plusidia cheiranthi*.

Úgy látszik az elegáns szender csak nagy kitartás és szerencse mellett gyűjthető. A budapesti MTM Állattárában négy példány található, köztük két nőstény (egy szíriai és egy török, augusztus 23-24 dátummal). Lehet az én hibám, hogy Romániában még nem kerestem a lepkét augusztus végén. Bizom abban, hogy szerencsével talán ebben az évben egy nőstény lepke is bekerül az üvegembe. Ha pedig le is petézik, és azokból lepkékhez jutok, akkor szerencsés embernek tarthatom magam. Sajnos, ez egyenlőre csak elegáns fantázia.

Székely Levente,
Türkös-Hétfalu (Románia)

Laoszi cicindélák

1998-as laoszi gyűjtőutunk bogarainak feldolgozása megkezdődött. Az első család, amely specialistához került, a Cicindelidae. Jürgen Wiesner német kutató 19 fajt talált az anyagban, amelyek között a Mekong árterén, a Nam Phak és a Nam Leuk partjain fogott talajlakó fajok, illetve az erdőkben gyűjtött fán élő állatok is vannak. Az utóbbiak között két tudományra új faj is akadt, amelyek a szívet melengető *Therates csorbai* és *Therates ottomerkli* nevet viselik.

Merkl Ottó - Csorba Gábor

Ausztrália

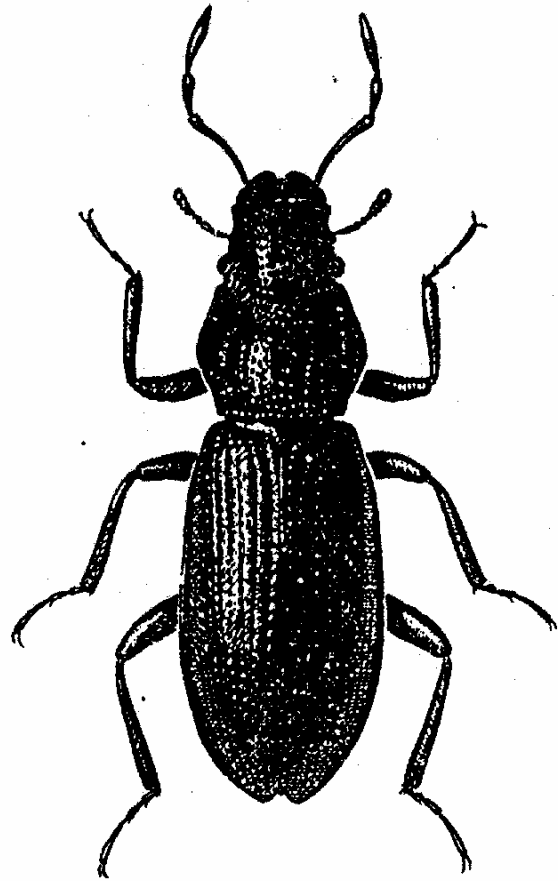
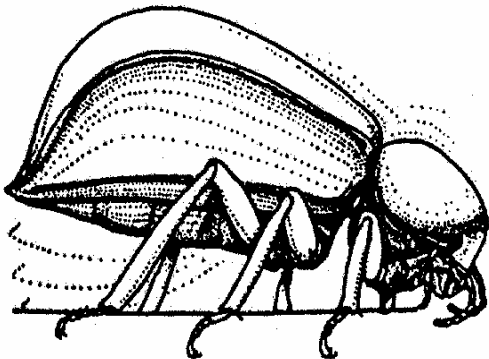
1998 december végétől 1999 február közepéig tartott Podlussány Attila ausztráliai gyűjtőútja. Beutazta Ausztrália keleti partvidékét a York-félszigettől Sidney-ig, ami tekintélyes háromezer kilométeres utat jelentett. Bár panaszkodott az esős időre, de azért több ezer tovar volt a zsákmánya, köztük 840 bogárfaj. A sikeres gyűjtésekhez hozzájárult Hangay György, Ausztráliában élő tagtársunk is, akivel Attila néhány napot együtt bogarászott. Reméljük, hogy a gyűjtőútról élvezetes beszámolót hallhatunk az őszi Rovarászati Napokon, és megtekinthetjük a begyűjtött rovarokat.

Rozner István

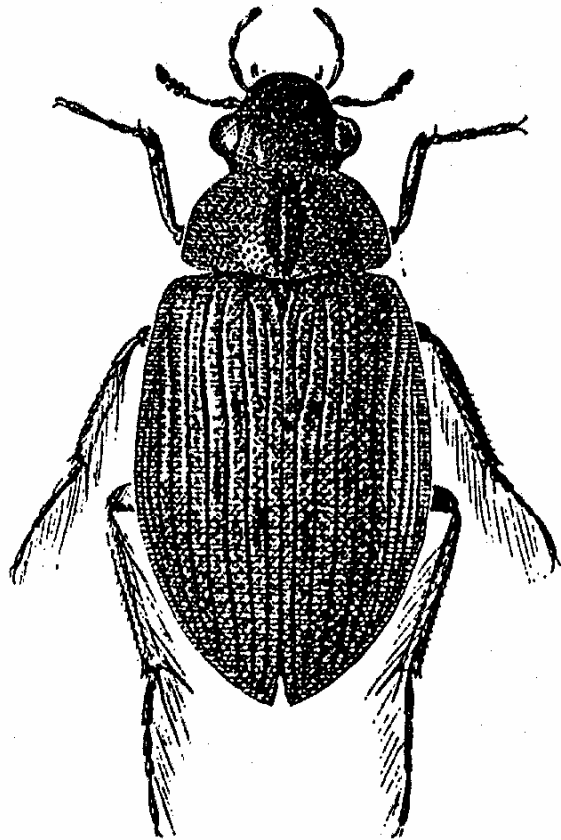
Irán

Április 11-én indult útra az idei első iráni expedíció, miután a résztvevők megkapták a régen várt iráni vízumot. Fábian György, Náda László, Rhamé Zoltán és Székely Kálmán tagtársaink vállalkoztak e nem éppen veszélytelen útra. Reméltük a gyűjtőút sikeresen zárul. Szorítottunk nekik, hogy épségben hazaérjenek. Megjöttek. Várjuk a beszámolójukat.

Rozner István

Hydraena excisa KIESW. ♀

Berosus signaticollis CHARP.

SZAKIRODALMI FIGYELŐ

A Dráva mente állatvilága II

Megjelent a Duna-Dráva Nemzeti Park állatvilágát bemutató második kötet a Baranya megyei Múzeumok kiadásában, Uherkovich Ákos szerkesztésében. A kötetben 39 közlemény található, amelyek teljes feldolgozását tartalmazzák a területről tárgyalt állatcsoportoknak, szemben az 1995-ben kiadott első részben foglalt előzetes vizsgálati eredményekkel. A különféle rovarrendekkel 22 publikáció foglalkozik a következő megosztásban: Ephemeroptera, Orthoptera: Acrididae, Psocoptera (Sziráki György); Odonata, Diptera: Syrphidae (Tóth Sándor); Heteroptera (Kondorossy Előd és Földessy Mariann); Coleoptera: Carabidae, Cerambycidae (Horvatovich Sándor); Coleoptera: Hydradephaga, Palpicornia, Dryopidae, Elmidae (Gidó Zsolt és Szél Győző); Coleoptera: Lamellicornia (Sár József); Coleoptera: 46 család (Merkl Ottó); Coleoptera: Malacodermata (Szalóki Dezső); Coleoptera: Leiodidae, Scydmaenidae, Pselaphinae (Rudner József); Coleoptera: Chrysomelidae (Vig Károly); Megaloptera, Raphidioptera, Neuroptera, Lepidoptera: Pieridae, Diptera: Bombyliidae (Ábrahám Levente); Hymenoptera: Aculeata (Józan Zsolt); Hymenoptera: Formicidae (Hartner Anna); Trichoptera (Nógrádi Sára és Uherkovich Ákos); Lepidoptera (Ábrahám Levente és Uherkovich Ákos); Diptera: Tabanidae (Majer József és Stjepan Krčmar). A felsorolt rovarcsoportok számos, a magyar faunára új faj adatait tartalmazzák. Azt is láthatjuk, hogy sok rovarrendben van még kutatni való, ez a következő évek feladata lesz.

Rozner István

Az Ádám-féle futrinka fajlistáról

A német nyelvű "Käfer Mitteleuropas" legújabb kötetének 23. oldala magyarul nagyjából, Szél Győző fordításában, a következőképp olvasható:

"A jelen kiegészítő kötet készítése közben néhány fontos, Közép-Európa Carabida-faunájával foglalkozó munka látott napvilágot, amelyek a Käfer Mitteleuropas eddig

megjelent köteteinek irodalomjegyzékében nem szerepelnek:

MARGGI, W. A. (1992): Svájc cicindéla- és futrinkafaunája, különös tekintettel a Vörös könyves fajokra. – Documenta Faunistica Helvetia 13, Neuchâtel, 477+243 pp.

HURKA, K. (1996): A Cseh és a Szlovák Köztársaságok futóbogarai. – Kabourek-Verlag, Zlín, 565 pp. (Cseh és angol nyelven.)

E modern szemléletű és gazdagon illusztrált művek szerzői arra törekedtek, hogy a minimális mértékűre csökkentsék az általuk alkalmazott nomenklaturai változtatásokat. E törekvésük messzemenően egyezik a jelen pótkötet készítőinek állásfoglalásával.

A nemrégiben megjelent magyarországi fajlista esetében ennek éppen az ellenkezőjét tapasztalhattuk:

ÁDÁM, L. (1996): A check-list of the Hungarian caraboid beetles (Coleoptera). – Folia ent. hung. 57: 1-51.

Itt az a benyomásunk: a szerző egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy zűrzavart okozzon a nomenklatúrában. Az általa használt nevek jogossága sok esetben erősen megkérdőjelezhető. A szerző valójában a típusanyag revíziója nélkül ázott elő nagy számú, rég nem használt homonímát és szinonímát, figyelmen kívül hagyta a Zoológiai Bizottság Opinion-jait, hogy azután az általánosan elfogadott neveket a szinonimalistákból vett több mint kétes fajnevekkel helyettesítse.

Munkánkban nem térhetünk ki a magyar faunalista összes elhibázott nevére. A szerző általánosságban megsértette a nomenklatúra szabályainak a stabilitásra vonatkozó alapelvét (§ 23b), ezért a jelen kiegészítő kötet szerzői Ádám idézett munkájáról egyszerűen nem vesznek tudomást, és az összes kollégát arra kérik, hogy ugyanezt tegyék.

Néhány indokolt esetben el kell térnünk a Németország futóbogarainak listájában alkalmazott nevektől is: TRAUTNER, J. & MÜLLER-MOTZFELD, G. (1995): Természetvédelem és Tájtervezés 27: 1-12."

A fenti szöveg önmagáért beszél, két kiegészítést mégis szeretnék hozzáfűzni.

(1) Ez az értékelés nem egy nevenincs folyóirat valamelyik számában jelent meg, hanem magában "A Könyv"-ben, amelynél gyakrabban forgatott koleopterológiai mű nincs Európában. A fejezet szerzői gárdája az európai futóbogárkutatók "krémje". A Die Käfer Mitteleuropas kötetét komoly boga-

rász nem nélkülözheti, így minden - hangsúlyozom: minden -, a szakmában mértékadó személyiség olvashatja a fenti sorokat.

(2) A fajlistáról egy másik, jóval részletesebb értékelés is napvilágot látott. Ebben az írásban Anders Nilsson - kifogástalanul udvarias stílusban, hibátlan érveléssel és jobbitó szándékkal - sorban megcáfolja Ádám László valamennyi névváltoztatását, típusfaj-kijelölését, stb. a csikbogarak (Dytiscidae) családjában. A cikk: Nilsson, A. (1998): Ádám's checklist of Hungarian Dytiscidae and the stability of nomenclature. - *Latissimus*, October 1998: 1-3.

Annales historico-naturales Musei nationalis hungarici 90. kötete.

Megjelent a múzeumi Annales 1998. évi kötete, 300 nyomtatott oldalon. Profiljából következően a kötet a természettudományok igen különböző területeiről közöl cikkeket, ezek között az alábbi rovarászati témájú értekezések olvashatók:

Makhan, D.: Three new genera and two new species of Hydrochidae from different parts of the World (Coleoptera).

Marcuzzi, G.: Supplement to the catalogue of Tenebrionid beetles (Coleoptera: Heteromera) of the West Indies.

Medvedev, L. N.: New Chrysomelidae (Coleoptera) from Southeast Asia in the Hungarian Natural History Museum.

Varga, Z. & Ronkay, L.: On the taxonomy of the genera *Odontelia* Hampson, 1905, and *Thargelia* Püngeler, 1900 (Lepidoptera, Noctuidae: Hadeninae).

Bálint, Zs., Johnson, K. & Austin, G.: New species of Eumaeini (Lycaenidae) from Southeastern Brazil II. Review of regional Ministrymon and descriptions of new species (Lepidoptera: Lycaenidae).

Bálint, Zs. & Lamas, G.: Another new species of *Itylos* from the high Andes of Peru (Lepidoptera: Lycaenidae).

Papp, J.: New braconid wasps (Hymenoptera, Braconidae) in the Hungarian Natural History Museum, 6.

Merkel Ottó

A világ araszolólepke-féléinek katalógusa
Malcolm J. Scoble (ed.) (1999). Geometrid Months of the World. A Catalogue (Lepidoptera, Lycaenidae). CSIRO Publishing, Collingwood, Australia. pp xxv + 1016 + index (129). ISBN 0 643 06304 8.

"A megszámlálhatatlan dollárdbilliárdok ellenére, amelyeket arra költenek hogy más bolygókon és galaxisokban élet után kutassanak, a Föld az egyetlen hely a Teremtés rengetegében, amiről bizonyosan állíthatjuk: élet van rajta. Ez a valóban megdöbbentő tény még bizarrabb, ha tudjuk, milyen kevésbé ismerjük magát a földi életet. Egyszerűen: olyan bolygón élünk, amit kevésbé ismerünk. Az emberek, égető tudásszomjuk ellenére, még ma sem tudják biztonsággal megmondani, tulajdonképpen hány fajjal is élünk együtt és osztjuk meg Földünket." Így kezdődik az a bölcs esszé, amit John H. Walton, az Imperial Collage populáció biológiai központjának vezetője írt a katalógus előzavaként. A most ismertetett könyv két súlyos kötetével a kezünkben, legalább a lepkék családsorozatának egyik legnagyobb családjáról, az araszolólepke-félékről (Geometridae) tudunk mondani valami biztosat.

A könyv lényegében két részre osztható, amit kifejez a lapszámozás is. Római számokkal visel az a 25 oldal, ami bevezetőként ismerteti a célt, új perspektívába állítja a tárgyait családok és a katalógus kontextusába emeli. Bemutatja és leírja a könyv elkészítésének történeti és gyakorlati hátterét, egyben ismertette magának a katalógusnak a formátumát. A bevezető rész a szerzők és a referenciák listájával zárul. Maga a katalógus, ami az araszolólepke-félék eddig ismert legteljesebb rendszertanára és a londoni természettudományi múzeum (The Natural History Museum) híres kartoték rendszerére épül, 994 arab számokkal jelölt oldal. Minden genuscsoport-név mellett ott található az eredeti leírás pontos hivatkozását, a típusfaj eredeti kombinációban, majd nagybetűvel az alcsaládot, ahova a genus sorolandó. Ugyanígy formátumban kerülnek felsorolásra a szinonimák. A fajcsoportnevek szócikkei is hasonlóak, de itt magától értetődően a típus(ok) státusza (zárójelben az őrző intézmény rövidítésével), majd a típuslelőhely kerül felsorolásra. Ahol lehetséges, a szerkesztő a faj hernyójának tápnövénylistáját is megadja. A katalógus a

típusokat őrző intézmények rövidítéseinek listája zárja, majd ez után jön a függelék, ami a genus-csoport neveket helyezi rendszertani sorrendbe. Mindkét vastos kötet végére odakötötték a 129 oldalt számláló indexet. Ez igen praktikus megoldás, nagyban megkönnyíti a kötetek használatát. A kiadó a jövő évszázadra is gondolt. A könyv melléklete egy CD-lemez, amin a katalógus teljes anyaga rajta van.

Szakmai szempontból csupán két apró megjegyzésem lenne. A genuscsoport-nevek esetében, hiányolom a kijelölés módjának megemléztetését (monotípiá, eredeti vagy későbbi kijelölés?), a fajcsoportoknál pedig ott, ahol a típuspéldány státusza neotípus vagy lectotípus, érdemes lett volna feltüntetni a kijelölő nevet és a kijelölésre vonatkozó referenciát. Minthogy a szerkesztő előszavában azt írja, hogy gyakorlatilag az összes eredeti leírást ellenőrizték, csupán kis többletmunkába került volna ezeket az adatokat is felvenni.

A kiadó szerint "a világ araszolólepke-féléinek katalógusa 35.000 nevet tartalmaz. A könyv elsődleges célja a Geometridae családdal kapcsolatos alapvető taxonómiai ismereteket közkinccsé tenni, amelyek nagy része eddig nem volt publikus." Meggyőződésem: maradéktalanul sikerült.

Bálint Zsolt

Virágbogarak világkatalógusa

Milan Krajcík cseh amatőr bogarász megjelentette a Cetoniinae alcsalád világkatalógusát. A mű a katalógusokban szokásos módon közölt adatokon (név, szerző, évszám, leírás helye, elterjedés) kívül azt is megadja, hogy az adott faj típuspéldányai hol találhatóak. Ebben a tekintetben van még mit javítani, mert például a Magyar Természettudományi Múzeumban őrzött Cetoniinae-típusok igen hézagosan szerepelnek benne. Ezek egy részét már közöltem a szerzővel, aki ígérte, hogy a javított kiadásban - amely CD-n jelenik meg - minden szerepelni fog.

Merkli Ottó

* * *

KIÁLLÍTÁSOK

Rovarkiállítás, Keszthely 1999

Nagy örömmel adjuk hírtül, hogy a MRT tagjai rendezésében 1999 május 16-30-ig rovarkiállítás nyílt a Pannon Agrártudományi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Karán. Címe: Keszthely, Deák Ferenc u. 16. A rendezők és kiállítók: Végh László, Retezár Imre, Marosi Pál, Medvegy Mihály tagtársaink voltak.

Rozner István

* * *

KONFERENCIÁK

Beszámoló a 45. növényvédelmi tudományos napok állattani programjairól

(Szervezi évente egy alkalommal, a Magyar Agrártudományi Egyesület (MAE) Növényvédelmi Társasága)

Dióhéjban a rendezvényről...

A rendezvény keretében 43 állattani előadás hangzott el és 9 poszter is bemutatásra került. Az üléseken a több mint 100 agrozoológus, számos növényvédelmi szakember és egyetemi hallgató is részt vett. A program nagyon változatos volt, tudományra új fajok leírásától kezdve az ökológiai kérdéseken és a napi növényvédelmi gyakorlat problémáin keresztül mindenre volt példa.

Az előadások között kiemelt szerepet kaptak az amerikai kukoricabogárral kapcsolatos beszámolók, ami a kártevő veszélyességét és gyors közép-európai terjedését illetően nem meglepő.

Öröndetesen sok előadó foglalkozott a kártevők természetes ellenségeivel is, különösen a Hymenoptera parazitoidokkal. További új kártevők is felbukkantak hazánkban mint az ezüstfenyő levéltetű, a mandula magdarázs, vagy a tujaaknázó ezüstmoly.

Továbbra is intenzív kutatások folynak az entomopatogén fonálférgek rovarkártevők elleni biológiai védekezésére való felhasznál-

hatóságát illetően, de a fordítottjára is volt példa, amikor hurokvető gombákat próbáltak ki a kártevő fonálféreg ellen.

Jó volt látni, hogy nagyszámú egyetemi hallgató és doktorjelölt, nemzetközi tapasztalatokkal felvértezve, színvonalas és modern kutatási eredményeket mutatott be.

Izelitőül: Coleoptera...

A két nap alatt 17 bogaras előadás hangzott el. A szerzők száma ennek a többszörösét tette ki. Futóbogaraktól kezdve a muharbolháig, a kukoricabogárig széles skálán mozogtak a fajok. A témák is igen változatosak voltak: táplálékválasztás, talajfelszíni ektivitás, csalétkes vizsgálat, permetezés hatása, élőhely preferencia, entomopatogén fonálféreg hatása egyes fajokra és további érdekes kérdések. Többségében szépen kivitelezett előadásokat hallhattunk.

Nyalánságképpen: Lepidoptera ...

Igazi csemegék közül szemezgethettünk. Itt a kormospille (*Theresimima ampelophaga*) feromoncsapda! No meg, mint azt a fogási adatok mutatják, maga a kormospille is (Voight Ersebet, Mikulás József, Mitko Subchev & Tóth Miklós előadása). De van aki már azzal sem elégszik meg, hogy szegény him lepkéket feromoncsapdába csalja. Egyenesen a nőstények feromontermelésének titkait fűrkészi (vigyázat: kemény biokémia!). Necsak a himeken csattanjon mindig az ostor (Fónagy Adrien előadása). Hallhattunk ezenkívül a kárpátljai sodrómolyok (*Melika George*) valamint a vadgesztenyelevél-aknázómoly hasznos parazitoidjairól is (egyfelelől Balázs Kláritól és Thuróczy Csabától, másfelől a növényegészségügyi Állomások szerzőkollektívájától). Szeőke Kálmán és Gál Tiborné szolgáltatta a faunisztikai csemegét: itt a tujaaknázó ezüstmoly (*Argyrestia thuiella*) (*Lepidoptera: Yponomeutidae*).

Kozár Ferenc-Káddár Ferenc-Szőcs Gábor

VEGYES HÍREK

Beszámoló a Szelényi Alapítvány munkájáról

A SZELENYI GUSZTÁV EMLÉK ALAPÍTVÁNY 1992 óta támogatja külön-

böző formákban a rovar-tani és benne az agro-zoológiai kutatásokat.

1999-ben Dr. Szelényi Gusztáv Emlékérem adományoztunk Dr. Szalay-Marzsó László Professzornak. Az Emlékérem ifjúsági fokozatát Dr. Tóth Ferenc (GATE) kapta (figyelemreméltó az a tény, hogy személyében már a harmadik pókokkal foglalkozó ifjú agro-zoológus kapta ezt az érmet).

Az eddigi tevékenységünk mellett új színt is hoztunk, hogy nemzetközi rendezvények szervezésében is részt veszünk, erre tavaly egy IOBC rendezvény volt a példa.

Új javaslatot kaptunk Dr. Szelényi Iván alapítótól, hogy kiadvány sorozatot kellene szerveznünk, amire külföldi és belföldi pénzügyi támogatást is várhatunk. A sorozat elindult, az Alapítvány elsőszámú kiadványa a Palearktikus pajzstetű katalógus amerikai támogatással már megjelent és a Novartis, valamint a Summit Agro cégek támogatásának köszönhetően minden növényvédő állomáson és egyetemi tanszéken rendelkezésre áll.

Fontos cél lehet Dr. Szelényi Gusztáv doktori értekezésének angol nyelvű kiadása. Reméljük, hogy ez mielőbb megvalósítható és az anyagi fedezet rövidesen rendelkezésre áll. További ötleteket is várunk és reméljük, hogy egy már beindult sorozathoz könnyebben tudunk majd támogatókat találni.

Az 1998-ban, a Növényvédelemben meghirdetett cikkversenyben, a MAE NT Állattani Szakosztálya és a Kuratórium szavazatai alapján szoros versenyben az első helyre Budai Csaba, Hataláné Zsellér Ibolya, Forrai Alfréd és Zentai Ákos biológiai védekezésről szóló cikke került.

Alapítványunknak, túlmenően azokon akik a személyi jövedelemadójuk 1%-át ajánlották fel, megint voltak támogatói, akik emléklapot kaptak. (Dr. Bujáki Gábor immár másodszor, és Dr. Tüske Márton).

A legjobb ifjúsági előadói versenyen első helyezést ért el Imrei Zoltán (MTA Növényvédelmi Kutatóintézete) és Bukovinszky Tibor (Agrártudományi Egyetem, Gödöllő).

1999-ben is szervezünk cikk versenyt a Növényvédelemben megjelenő rovar-tani tanulmányok szerzői között, továbbá jövőre is lesz ifjúsági előadó verseny az ifjú rovarászoknak a Növényvédelmi Napokon.

Kozár Ferenc

Bogárvendégek

Az 1999. év első negyedében is sűrű volt a forgalom a Magyar Természettudományi Múzeum Bogárgyűjteményében. Évi rendszeres látogatására megérkezett Wolfgang Schawaller Stuttgartból, hogy boldogan alámerüljön a gyászbogarak tengerében. Vele egyidőben töltött itt pár napot Paolo Audisio Rómából, a fénybogarak ismert specialistája. Peter Hlavac Kassáról és Tomáš Jászay Bártfáról jöttek, hogy a holyvaalkatúakban búvárkodjanak. Egyszerre 4 cseh gyászbogarasz is ügyködött nálunk: saját mikroszkópokat, asztali lámpákat, xeroxmasinát, Becherovkát és minden egyebet hoztak magukkal - mit mondjak, nagy volt a felhajtás. És milyen pazar anyagot láthattam! Ivo Jenis gyönyörűségesen preparált, ritka dolgokkal rukkolt elő Délkelet-Ázsiából. Egyébként 5000 (!) cseh bogárfajból álló gyűjteménye páratlan a maga nemében: minden darabját maga fogta és maga preparálta, illetve specialistákkal az utolsó darabig meghatározta. Jaroslav Turna Kínában járt; rengeteg jó fajt fogott a Blaps genusból. A Blapsokat mindenki ismeri: nagy, lomha, csupasz, fekete, éjszakai gyászbogarak, nálunk is van pár fajuk. Jaroslav Turna viszont beállított egy kínai példánnyal, amely olyan gyapjas, mint egy birka!

Merkel Ottó

Rovarbörze Pardubicében

A csehországi Pardubicében rendezti a MORPHO v.o.s. 1999. szeptember 4-én az őszi rovarbörzét. A börze címe: V Prostorách L - Klubu na Olšinkách, Štolbová ulice. A börze 8-14 óráig lesz nyitva. Belépődíj felnőtteknek 30 Kč, gyerekeknek 15 év alatt ingyenes. Az asztalfoglalás a helyszínen 300 Kč., asztalfoglalás előre a következő címen: MORPHO v.o.s., P.O. BOX 25, 530 03 Pardubice, Tel/fax: 040/667 0773.

Rozner István

Lepkevendégek ide-oda

A lepkegyűjtemény 1999 elején szokatlanul csendes volt, de járt nálunk Gyulai Péter, Herczig Béla, Ilonczai Zoltán, Máté András, Szeőke Kálmán, Varga Zoltán, hogy csak a nem budapestieket említsem. De azért tiszteletét tette nálunk a külföld is. Kovács Zoltán csíkszeredai molyász kütakodott saját és a mi örömeinkre is a mikrók között. So-

kunk által jól ismert komáromi kollégánk, Pastoralis Gábor mosolygott be hozzánk, akit ezen útja során a pozsonyi Frantisek Slamka és a nyitrai Miskó László is elkísért. Örömmel nézték a lepkéinket és megállapították, hogy az MTM Állattárának gyűjteménye nagy. És ez nem elfogultság. Én április végén egy hétig New York egyik leglátogatottabb múzeumában, az American Museum of Natural History Museum-ban dolgozhattam, az ottaniak meghívásával. Hatalmas épület, gigantikus kiállítóterem, csodaszép környezet. És a lepkegyűjtemény impozáns, de nem nagyobb mint a mienk. Amerika ide vagy oda, nem nagyobb. De az már természetes, hogy az óvilági boglárkalepke-félék között teljes a káosz. Dr. Friedrich Rindge 85 éves, nyugalmazott kurátor kérésére - aki mellesleg a nappali lepkéket is tűzögeti - átnéztük a legproblémásabb fajokat. Hogy csak egy példát említsek: egyetlen "*Polyommatus escheri*" előcédulával ellátott fiókban a következő fajok példányait találtam: *Polyommatus amanda*, *P. bellargus*, *P. icarus*, *P. thersites*, *Plebejus hespericus*, *P. trappi* - és szerencsére még egy pár *P. escheri* is. Hurrá! Ha egy amerikai kolléga hozzánk ellátogat, nem talál ilyen bakikat az amerikai licéna anyagokban. Hajrá Amerika! Május elején meglátogatott minket két krakkói kolléga, Tomasz Pyrcz és Janusz Wojtusiak. Pyrcz úr rögtön rávetette magát az andoki szemeslepkék egyetlen fiókjára. És talált rögtön két ismeretlen fajt is. Mindkét példányt kb. száz éve gyűjtötték. Talán ezek az utolsó mohikánok... Wojtusiak doktor tíz doboz afganisztáni és tadzsik noctuát nyújtott át kifizetve és főlcédulázva dr. Ronkay Lászlónak, aki a dobozok fölött merengve és azon sóhajtozva, hogy mennyire nincs ideje, csak ennyit mondott: "Cédulám már van ... Most engem kellene megfeszíteni..."

Bálint Zsolt

* * *

ROVARÁSZ CSEMEGE

Márciusban a Növénytár épületében levő Tudománytörténeti Gyűjteményben néztem át Frivaldszky Imre kéziratos anyagait. Rengeteg levelet, jelentést, útipasszust és entomológiai jegyzetet találtam. Szinte mindegyik publikálatlan. Ilyenek például, mint: "*Diarium entomologicum de anno 1830, Buda Pest*" (ebben a pesti Ördögmalom melletti erdőben a június 16-i *Melanargia. Clotho* gyűjtésről ír), vagy "*Lepidopterologische Notizen für die Umgebung von Pest und Ofen*" (amiben Noctuák neveléséről ír makaróni németmagyarsággal, hogy a hernyókat hol, min és mikor kell gyűjteni), vagy "*1842-iki entomológiai excursiók késő tavaszról*", stb.

Az alábbiakban viszont nem az említettekől, hanem egy másiktól, a "*Diarium, Napló Könyve a Mehádiai útnak 1830dik Esztendőbe*" c. kéziratból idézek, amit Frivaldszky Füle Andrásnak írt.

"Rendszabások és különös jegyzések némely állatokra nézve. Közönségesen:

Minden nap, jókor kell fel kelni. 5 órakor már az excursiókra kell indulni. Entomologicus instrumentumokra igen kell vigyázni, s' kiváltképp ha vezető van, mind amennyit szükséges, magaddal kell vinni, nem különben égett bort is, melybe csak a sima és fekete bogarak fognak tétetődni - Estve mindég valami jó vidéken Noctua fogáson és hernyó sepfelésre kell kinn maradni -

Ahol quartélyban leszel mindenedet egy helyűvé s egy rakásra de rendbe tedd, hogy mindent azonnal feltalály -

Az úton, hogy semmi össze ne törjön, vagy el vesszen vigyázz, jól bé kell pakolni, és nappal nem aludni -

Az egészségedre pedig kiváltképpen fel vigyázz -"

Ezután Frivaldszky minden napra leírja Fülének mit kell tegyen, mire kell vadászson, hol aludjon és hova menjen, stb. Például:

"29dikbe: A Fürdő vidékinél járnál, klopfolnál és holmi apróságokat fogdosnál -

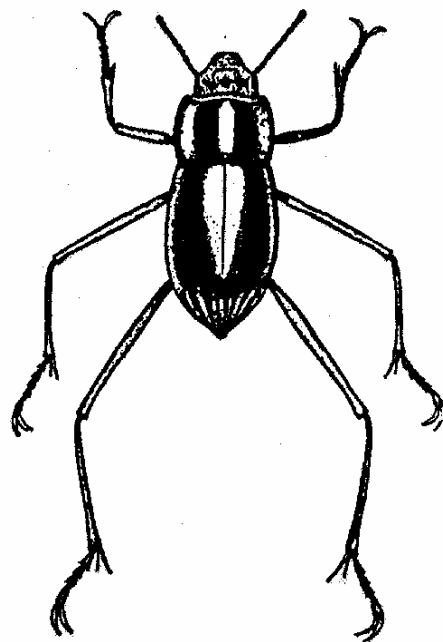
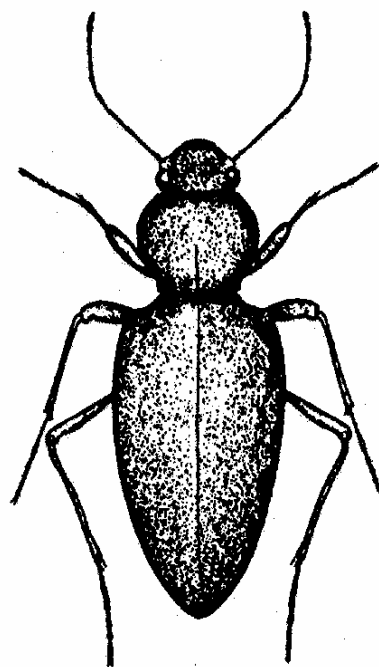
30dikbe: Ha már a fű le volna kaszálva valami Janko Crudu nevezetű vezetőt vennél fel Mehádiából és el vezetne azon helyre ahol a *Myas chalybeus* gyön elő és az *Abax süpelli* vagy meg tudakozódnád, hogy melyik volt azon vezető, a ki tavaly őszkor

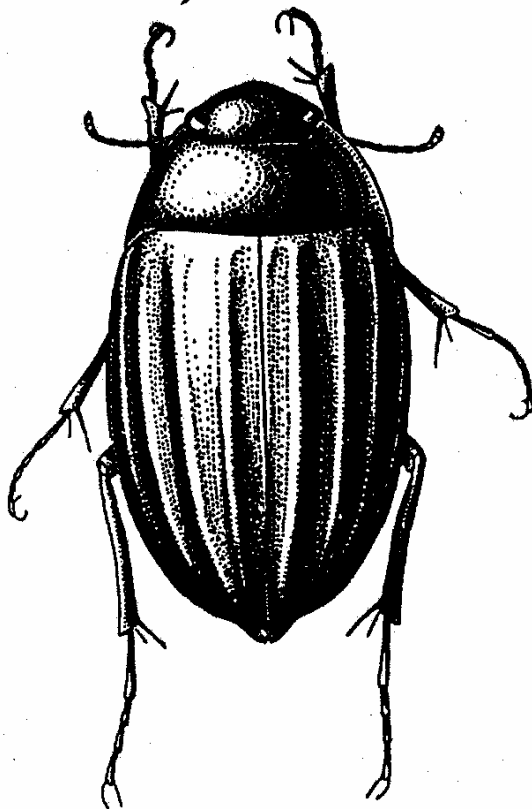
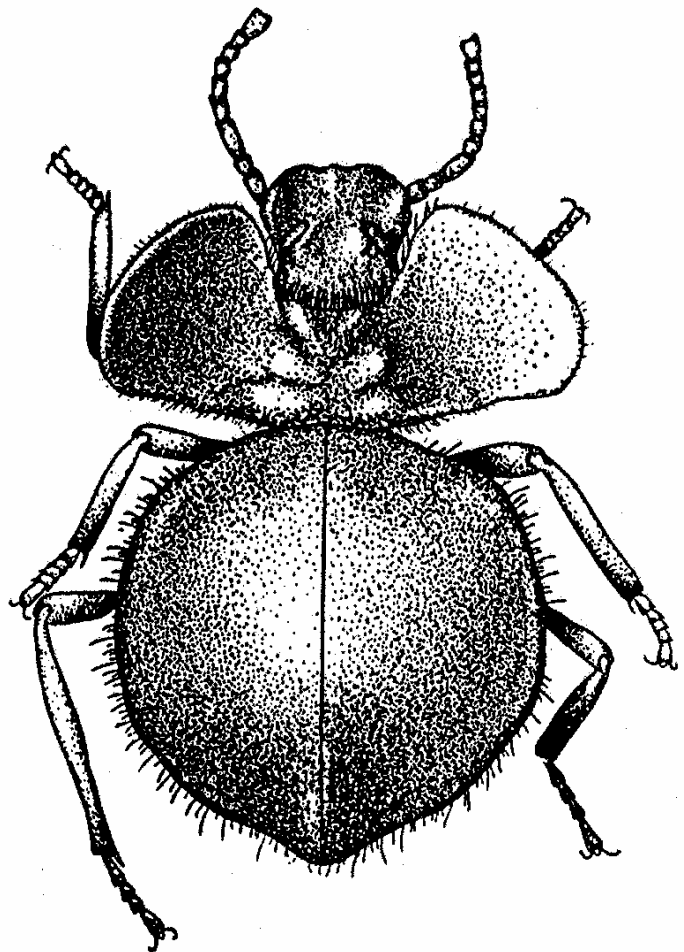
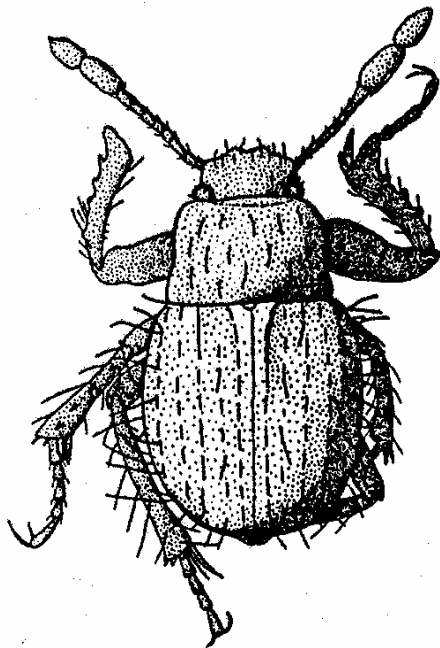
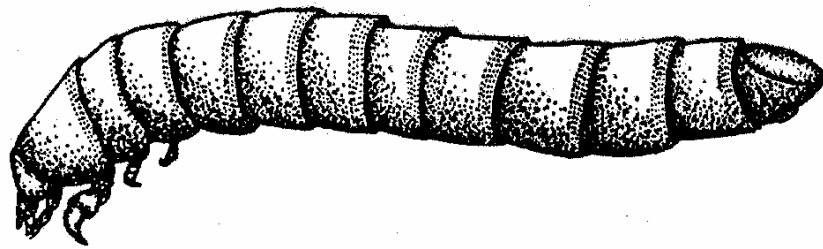
egy bécsi németet vezetgetett Mehádia vidékin. Ő azt mondta, hogy egy holtzslagba találták ezen két szép és jó állatokat.

Első vagy második Juliusba mennél az Illionra *Clymenére* és *Roxelánára*, itten *Icarius* és *Pandora* is repül ezeket jól őszve fognád..."

Ezek a kéziratok páratlan értékűek, mert nemcsak rengeteg publikálatlan adatot tartalmaznak, hanem segítségükkel bepilanthatunk a magyarországi entomológia kezdeteibe. Igérem, a tagtársakat megörvendtetem a Füle-féle napló közzétételével. Figyeljék a Rovartani Közleményeket!

Bálint Zsolt

Rovarász Híradó

A Magyar Rovartani Társaság tájékoztatója,
megjelenik negyedévente.

Felelős kiadó a

Magyar Rovartani Társaság elnöke,
szerkeszti: Bálint Zsolt, Rozner István
és Szöcs Gábor

Szerkesztőség: Bálint Zsolt,
Magyar Természettudományi Múzeum,
Állattár, 1088, Budapest, Baross utca 13.

Telefon: 267-7100.

drótposta: balint@zoo.zoo.nhmus.hu